18/06/2021

Η ιστορία των παρεξηγημένων «κεχαγιάδων» της Λήμνου

/ Παράδοση

Η Λήμνος είναι διαχρονικά ταυτισμένη με τους «κεχαγιάδες». Ακόμη και ο σπουδαίος λαϊκός ζωγράφος Θεόφιλος έχει απεικονίσει τον κεχαγιά ως σύμβολο του νησιού, ενώ υπάρχει και ο ξακουστός τοπικός χορός του νησιού, ο «κεχαγιάδικος». Το εθνογραφικό ντοκιμαντέρ του Γιώργου Κωμάκη «Ο Κε*ha*'jas – ο Άνθρωπος της Γης», που θα προβληθεί στο 23ο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης, ανατρέπει την εικόνα του Θεόφιλου και αναζητά την ιστορία του «παρεξηγημένου», όπως λέει ο σκηνοθέτης, κεχαγιά της Λήμνου.

Στο σκίτσο του Θεόφιλου, ο κεχαγιάς απεικονίζεται να παίζει λύρα. «Σε καμία αφήγηση δεν εντοπίζεται ο κεχαγιάς να παίζει λύρα», σημειώνει ο κ. Κωμάκης κι εξηγεί πως οι αναφορές που υπάρχουν τον αναφέρουν να βόσκει τα πρόβατα και να πλέκει τυρβόλια, το καλαθάκι που μπαίνει μέσα το γνωστό τυρί της Λήμνου.

Γεννημένος και μεγαλωμένος στην Αθήνα, αλλά με καταγωγή από τη Λήμνο, ο σκηνοθέτης Γιώργος Κωμάκης αποφάσισε πριν από έναν χρόνο να μετακομίσει μόνιμα στο νησί των καλοκαιριών της παιδικής του ηλικίας. Τα προηγούμενα 15 - 20 χρόνια εργάστηκε αποκλειστικά στην τηλεόραση και πριν από τρία χρόνια αποφάσισε να δημιουργήσει το πρώτο του ντοκιμαντέρ. Επειδή οι επιρροές από τη Λήμνο ήταν πολλές, άρχισε την έρευνά του για το νησί και προσπαθούσε να βρει στοιχεία για το σύμβολο της Λήμνου. Από το 2018 μέχρι τέλη του 2019 πηγαινοερχόταν για έρευνα, γυρίσματα και συνεντεύξεις. «Αυτό το πηγαινέλα είχε σαν αποτέλεσμα να δω το νησί με άλλη ματιά. Όπως δεν το είχα ξαναδεί κατά τις καλοκαιρινές μου διακοπές. Εκεί μπήκε το μικρόβιο να θέλω να ζήσω εδώ», εξηγεί ο κ. Κωμάκης στο ΑΠΕ-ΜΠΕ.

Μόλις τού δόθηκε η ευκαιρία μετακόμισε μόνιμα στη Λήμνο ανοίγοντας ένα βιβλιοπωλείο, δημιούργησε μια κινηματογραφική ομάδα και κάνει αυτό που αγαπάει. «Αγαπώ τον τόπο μου και τις ιστορίες του και μέσα από τη δουλειά μου θέλω να τα αναδείξω», εξηγεί. Το ντοκιμαντέρ, μέσα από τον αφηγηματικό λόγο των κεχαγιάδων και τη βιωμένη τους εμπειρία, έρχεται να καλύψει το κενό της επίσημης μνήμης και τοπικής Ιστορίας για την ύπαρξη της ίδιας της ομάδας.

Με την ταινία, ο σκηνοθέτης θέλησε ν’ απαντήσει στο ερώτημα «τι είναι κεχαγιάς;», που ήταν άλλωστε και ο δικός του παππούς. «Οι ντόπιοι, όταν έλεγαν τη λέξη κεχαγιάς, πολλές φορές εννοούσαν τον αμόρφωτο, τον βρωμιάρη. Άλλοι πάλι αντιμετώπιζαν με περηφάνια τη λέξη και τον άνθρωπο αυτό. Είχα ερωτήματα, ήμουν μπερδεμένος».

Τι είναι ο κεχαγιάς;

Κεχαγιάς αποκαλείται στη Λήμνο ο αγροτοκτηνοτρόφος. Στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο επικρατεί η άποψη ότι είναι ο επιστάτης. «Στη Λήμνο δεν ισχύει αυτό. Εδώ, είναι ο άνθρωπος που νοικιάζει γη, την καλλιεργεί και έχει δικά του ζώα. Η μάντρα για το κεχαγιά ήταν ο τόπος κατοικίας και παραγωγής και εξακολουθεί να παραμένει το δεύτερο του σπίτι», σημειώνει ο σκηνοθέτης.

Σιγά σιγά άρχισε να ανακαλύπτει τις διαφορετικές απόψεις που έχουν για τον κεχαγιά εκείνοι που έχουν επιρροές από την οικογένεια και τους κύκλους τους και εκείνοι που γνωρίζουν τον κεχαγιά μέσα από το φολκλόρ που τον ωραιοποιεί και τον τοποθετεί σύμβολο της Λήμνου.

«Ο πλούτος του νησιού είναι η γη και τα ζώα», τονίζει ο Γιώργος Κωμάκης. Σε όλη τη Λήμνο υπάρχουν διάσπαρτα μάντρες και στις ορεινές και στις πεδινές εκτάσεις του νησιού. Στα ορεινά μέρη, ο κεχαγιάς έχει μόνο ζώα, δεν έχει καλλιεργήσιμη γη, με αποτέλεσμα τις τροφές πολλές φορές να τις αγοράζει από άλλα μέρη του νησιού πιο εύφορα. Στα πεδινά υπάρχει εκείνος που νοικιάζει ή έχει δική του καλλιεργήσιμη γη και τα δικά του ζώα. Και οι δυο θεωρούνται κεχαγιάδες και πρόκειται για μια παράδοση του νησιού που συναντάται από τις αρχές του 20ου αιώνα.

Ένας παρεξηγημένος, περήφανος άνθρωπος

«Αυτός ο άνθρωπος είναι η Λήμνος. Μια περήφανη εικόνα», τονίζει ο κ. Κωμάκης.

«Ο κεχαγιάς ήταν ένας παρεξηγημένος άνθρωπος, ως κοινωνική τάξη τοποθετείται στο κατώτατο πεδίο της λημνιάς οικογένειας και μη έχοντας τρόπο να επιβιώσει, αναγκάζεται να καλλιεργήσει γη. Ποτέ δεν ήταν ελεύθερος πάντα στο ζυγό κάποιου άλλου. Επί τουρκοκρατίας για τον Τούρκο, για την εκκλησία που είχε μεγάλες εκτάσεις γης, μετά για εκείνους που είχαν φύγει στο εξωτερικό, κυρίως στην Αλεξάνδρεια και γυρνώντας στη Λήμνο αγόρασαν γη. Πάντα δούλευε για κάποιον άλλο. Ποτέ για τον εαυτό του. Κι ενώ έκανε όλη τη δουλειά, η μοιρασιά γινότανε στη μέση. Μισά έπαιρνε το αφεντικό και τα μισά ο κεχαγιάς. Αυτά βέβαια με το πέρασμα του χρόνου έχουν αλλάξει».

Μην ματιάσεις τα ζώα!

Η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετώπισε ο σκηνοθέτης ήταν να πείσει τους κεχαγιάδες, τους ανθρώπους αυτούς, να μπει στις μάντρες τους. Η παράδοσή τους θέλει να μην επιτρέπουν ξένους να μπαίνουν μέσα. «Είναι προκατειλημμένοι. Δεν σε βάζουν εύκολα στη μάντρα τους για να μη τους ματιάσεις τα ζώα. Μια προκατάληψη που συνεχίζει ακόμη και σήμερα». Χρειάστηκε να κάνει πολλές επισκέψεις πριν από τα γυρίσματα για «να καταλάβουν ότι δεν αποτελώ απειλή», εξηγεί. Δεν αποθαρρύνθηκε ούτε στιγμή. Η δημιουργία του ντοκιμαντέρ -έρευνα, γυρίσματα και μοντάζ- πήρε δύο με τρία χρόνια. Σχεδόν ένας μήνας χρειάστηκε μόνο για να καταλήξει ο Γιώργος Κωμάκης μαζί με ειδικούς πάνω στο φωνητικό αλφάβητο, στον τρόπο γραφής του Κεχαγιά. «Για να διαβάζεται σωστά έπρεπε να γραφτεί Κε*ha*’jas», εξηγεί.

Ο Γιώργος Κωμάκης θα ήθελε, μετά την προβολή της ταινίας στο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης, να γίνουν μερικές προβολές στη Λήμνο και μετά «ο Κεχαγιάς είναι έτοιμος πλέον για το ταξίδι του. Δεν έχω να κάνω κάτι άλλο για αυτόν, έχει ανοίξει τα φτερά του», σημειώνει. Εξάλλου ήδη σχεδιάζει την επόμενή του ταινία, πάλι πάνω στις παραδόσεις της Λήμνου.

Η ταινία «Ο Κε*ha*’jas – ο Άνθρωπος της Γης» θα προβληθεί στον θερινό κινηματογράφο ΑΛΕΞ (Θεσσαλονίκη) την Παρασκευή 25 Ιουνίου στις 21:15

Πηγή: ΑΠΕ/ΜΠΕ, Δήμητρα Κεχαγιά

*Τις φωτογραφίες παραχώρησε στο ΑΠΕ-ΜΠΕ ο Γιώργος Κωμάκης